

Waa'ee wal'aansa Infekshinii TB keessan

Dhibeen TB maali dha?

Dhibeen Sombaa (TB) dhukkuba ulfaataa karaa baakteeriyaa qilleensa keessa jiraniin dhufu dha. Namni kamiyyuu hubamuu danda'a.

Baakteeriyaa TB keessatti yoo hargantan wantoota sadii keessa wanti tokko ni ta'a:

- Qaamni keessan osoo baakteeriyichi balaa hin geessisin ajjeessuu danda'a.
- baakteeriyaa TB dhukkuba isinitti fida – kunis dhibee TB (TB si'ataa) jedhama.
- baakteeriyaa TB osoo balaa isinitti hin fidin qaama keessan keessatti hafa – kunis Infeekshinii TB (TB dhokataa) jedhama.

Waa'ee dhukkuba TB

Yeroo namoonni waa'ee TB dubbatan, waa'ee 'dhukkuba TB' dubbachuu isaaniiti, kunis 'TB si'ataa' jedhamuunis ni beekama. Yoo dhukkuba TB qabaattan, baakteeriyachi kan isin dhukkubsu yeroo ta'u akkasumas TB namoota birootti dabarsaa jiraachuu dandeessu. Dhukkubi TB fayyaa keessan miidhuu danda'a, garuu qoricha fudhachuun fayyuun ni danda'ama.

Waa'ee Infekshinii TB

Yoo infekshinii TB kan qabdan ta'e, akkasumas 'TB dhokataa' jedhamuun kan beekamu, baakteeriyaa TB qaama keessan keessa callisee jiraachaa jira. Isin hin dhukkubne akkasumas TB namoota birootti dabarsuu hin dandeessani. Haa ta'u malee, baakteeriyaa kun gara fuula duraatti si'ataa ta'uun dhukkuba TBn akka dhukkubsattan isin taasisuu danda'a.

Talaallii BCG yoo fudhattanillee Infekshinii TB ykn dhukkuba TBn qabamuu dandeessu.

Oduu gaariin infekshiniin TB kun akka hin mudanne yaaluun ni danda'ama.

Infekshinii TB qabaachuu koo akkamiinan beeka?

Yoo Infekshinii TB qabaattan mallattoo tokkollee hin agarsiiftani. Infekshinii TB qabaachuu keessan karaan isin itti baruu dandeessan qorannoo dhiigaa ykn qorannoo gogaa yoo taasifan gofa. Yoon infekshinii TB kan qabdan ta'e osoo carraa isin miidhuu hin argatin dura qorichi baakteeriyaa ajjeesu isiniif kennama.

Dhukkuba TB nan qabaa?

Namoota infekshinii TB qaban kudhan keessaa tokko gara fuulduraatti dhukkuba TB ni qabaatu.

Isaan keessaa tokko ta'uu fi dhiisuu keessan karaan itti beektan hin jiru. Waggaa dheeraaf baakteeriyaa TB keessatti erga hargantanii carraa dhukkuba TBn qabamuu qabaachuu dandeessu. Kanaafuu osoo fayyumman jirtanii akkasumas osoo baakteeriyaa kun miidhaa hin geessisin dhukkuba TB yaaluun sammuu keessan tasgabbeessuun gaariidha.

Infekshinii TBf wal'aansa akkamii na barbaachisa?

Qorichi farra baakteeriyaa guutuun infekshinii TB ni wal'aana. Rifampicin fi isoniazid ji'a sadiif (kiniinii Rifinahjedhamu keessatti waliin argamuu danda'u) ykn Isoniazid qofa ji'a ja'aaf, ykn Rifampicin qofa ji'a afuriif kennamuu danda'a.

Doktarri ykn narsiin dhibee TB keessan wal'aansa keessan isiniif ibsu akkasumas gaaffilee isin qabdan kamiyyuu ni deebisu. Qorichoota biroo yeroo ammaa fudhachaa jirtan kiniinii ulfa ittisu dabalatee itti himuu mirkaneeffadhaa sababi isaa qoricha TB yeroo fudhattanitti hojjechuu dhiisuu danda'a.

Waa'ee wal'aansa Infekshinii TB maalin beekuu qaba?

Qoricha keessan guyyaa hunda fudhadhaa akkasumas xumuraa. Wal'aansi kun haala gaariin hojiirra akka ooluuf qorichoota akka ajajametti fudhachuu dha.

Qoricha keessan osoo hin fudhatin yoo haftan, battala yaadattanitti liqimsaa Haa ta'u malee, yoo yeroon qoricha keessan itti aanu fudhattan yoo ga'eef isa hin fudhatin haftan sana fudhachuu dhiisaa. Gonkumaa qoricha lama wal faana hin fudhatinaa.

Dawaa fudhachuu irra ittisuun gaarii dha

Maloota wal'aansa TB fudhachuu

- kiniinii keessan guyyaa hunda sa'atii wal fakkaataatti fudhadhaa
- yeroo hunda kiniinii keessan iddoo wal fakkaataa ol kaa'aa
- qindeessituu kiniinii torbanii keessan fayyadamaa (saanduqa doozii) gadi fageenyaan beekuuf ogeessa qorichaa keessan gaafadhaa
- kiniinii keessan akka fudhattaniif kan isin yaadachiisu dammaqsiituu keessan guuttadhaa
- miseensi maatii ykn hiriyyaan keessan guyyaa hunda kiniinii keessan akka fudhattaniif akka isin yaadachiisaniif gaafadhaa
- qoricha TB keessan yoo xiqqaate nyaata nyaachuu keessan dura sa'atii tokko ykn nyaata booda sa'atii lama keessatti fudhachuuf yaalaa
- nyaata feetan kamiyyuu nyaachuu dandeessu, garuu dhugaatii aalkoolii hin dhuginaa

Yeroon wal'aansa koo xumuru TB irraa yeroo kamuu bilisan ta'aa?

Wal'aansa keessan akka isiniif ajajameetti yoo xumurtan carraan isin itti dhukkuba TB horattan baay'ee gadi bu'aa dha. Carraa isin gara fuula duraatti baakteeriyaa TB hargantan jiraachuu danda'a. Carraan kanaa namoota baay'eedhaaf muraasa garuu mallattoolee dhukkuba TB baay'inaan mul'atan beekuun yoo isaan kana keessaa tokko qabaattan dokara keessan haasofsiisuun gaarii dha:

- qufaa torban sadii fi isaa ol isinirra ture
- ho'ina qaamaa (teempireechara olaanaa)
- galgala dafqisiisuu
- ulfaatina qaamaa hir'isuu
- fedhii nyaataa dhabuu
- miira dadhabbii

Infekshinii TBf wal'aansa akkamii na barbaachisa?

Akkuma qorichoota kanneen biroo hunda wal'aansi TB miidhaa ni qabaata. Irra caalaan isaa salphaa fi yeroodhaan furmaata argachuu danda'a, haa ta'u malee wanti kuni isin dhiphisa yoo ta'e gargaarsi waan jiruuf Narsii ykn ogeessa qorichaa TB keessan haasofsiisaa.

Yeroo tokko tokko miidhaan qorichoota kanaa hamaa ta'uu danda'a Darbee darbee qorichi kun gandii fiduu danda'a, kunis gogaa ykn ija keelloo gochuu ykn agartuu keessan miidhuu danda'a. Jijjiirama kana keessaa tokko yoo argitan, kiniinii TB keessan fudhachuu dhiisaatii hatattamaan hakiima ykn narsii waliin haasa'uun akka qorichonni kunneen miidhaa isin irra hin geessisne isin gargaaru.

Miidhaan beekamoon qoricha isin fudhattan irratti hundaa'uun garaa gara. Miidhaawwan baratamoon kanneen armaan gadii dabalata:

Miidhaa beekamoo qorichoota kanaa:	Rifampicin	Isoniazid	Rifinah
Dhukkubbi garaa (miira dhukkubaa), ol baasuu fi garaa kaasaa	✓	✓	✓
Mallattoolee qufaa fakkaatanii kanneen akka qorra, ho'a qaamaa, lafa namatti maruu fi dhukkubbii buusaa	✓		✓
Dhiita qaamaa fi hoossisuu	✓	✓	✓
Hadoochuu ykn kotteessuu		✓	✓
Imimmaan, gorora, fincaanii fi dhangala'oo qaamaa biroo haalluu burtukaanaa makate - kun miidhaa hin qabu garuu leensii tuttuqaa faaluu danda'a	✓		✓
Marsaa laguu jeequu	✓		✓
Bu'a qabeessummaan qoricha ulfa ittisuu kan hormoonii (kiniinii afaaniin fudhatamu, harka jala dhokfamu ykn kanneen biroo) ni hir'isa'	✓		✓

Odeeffannoo fi gargaarsa

Tajaajila odeeffannoo: waa'ee TB irratti gaaffii ykn yaaddoo yoo qabaattan contact@tbalert.org irratti email ergaa ykn lakk **0330 102 2403**. irratti bilbilaa. Walii galtee keessan irratti hundaa'uun lakkoobsi bilbilaa kun qarshii muraasaan ykn bilisaan bilbila harkaa keessan fayyadamuun bilbiluu dandeessu.

Deeggarsa hiriyyootaa: namoota dhibee TBn qabamanii turan karaa toora intarneetaa healthunlocked.com/tb-alert haasofsiisaa ykn email contact@tbalert.org

fayyadamuun deeggarsa kallattiinii mijeeffadhaa.